

Козин М.С.,

студентка

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

Хом'як І.В.,

к.б.н., доц. доцент кафедри екології та географії

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

СИНТАКСОНОМІЧНА ТА ЕКОСОЗОЛОГІЧНА ХАРЕКТЕРИСТИКА ПРИРОДНОГО ДЖЕРЕЛА «КАМ'ЯНИЙ БРІД»

За результатами власних досліджень академік Павло Аполлонович Тутковський порівнював Словечансько-Овруцький кряж із Єллоустоуном. Ця порівняння породжене наявністю на території кряжу великої кількості потужних природних джерел. На жаль на сьогоднішній день на території кряжі не існує цілісної системи природоохоронних об'єктів – національних парків, заповідників чи резерватів. Це при тому що екосоцологічна цінність території на порядок вища за багато інших вже існуючих об'єктів відповідного рівня. Природні джерела, які мають раритетність світового значення взагалі не охоплені заходами охорони. Більшість із них не те що не є самостійними об'єктами ПЗФ, а й не знаходяться на території такого об'єкту. При цьому, їхнє збереження в природному стані має велике наукове, природоохоронне, історико-культурне та утилітарне значення. У результаті проведених досліджень 27 джерел Словечансько-Овруцького кряжу нами обрано три, які вимагають першочергових заходів із охорони. Серед них джерело «Кам'яний брід», яке є центром пропонованого гідрологічного заказника місцевого значення «Прибитоцький». Заказник охоплює територію долини верхньої течії річки Прибитки. Вона починається від джерела розташованого посеред заболоченого лісу. Його вода високої якості, приємна на смак, без специфічного запаху чи присмаку, прозора. Дебіт до 0,5 м³/год. Під час попередніх досліджень (2011, 2016 роки) на дні джерела спостерігалися поодинокі гейзери. Однак, вже під час дослідження 2021 року їх не виявили, що може вказувати на процеси замулення. Воду як питну використовують працівники лісового господарства, відвідувачі лісу та відпочивальники. Також воно є об'єктом релігійного поклоніння.

Оселища території переважно лісового типу різного рівня зволоження едафотопу. Лише незначні ділянки, пов'язані із галявинами та узліссями вкритими вологими луками та болотами. Під час дослідження було описано рослинні угруповання, які належать до 15 класів, 19 порядків, 24 союзів та 48 асоціацій та двох безрангових угруповань відповідного рівня.

Синтаксономічна схема території планованого заповідника має такий вигляд:

Potamogetea Klika in Klika et Novak 1941: *Potamogetalia* Koch 1926: *Nymphaeion albae* Oberd 1957: *Numpharo lutei-Nymphaetum albae* Tomasz 1977, *Potamogion* Libberd 1931: *Potametum natantis* Hild 1959,

Isoëto-Nanojuncetea Br.-Bl. et Tx. in Br.-Bl. et al. 1952: *Nanocyperetalia* Klika 1935: *Eleocharition soloniensis* G. Phil. 1968: *Juncetum bufonii* Felföldy 1942.

Phragmiti-Magnocaricetea Klika in Klika et Novak 1941: *Nasturcio-Glicerietalia* Pignatti 1953: *Phalaroidion arundinaceae* Kopecky 1961: *Phalaroidetum arundinaceae* Libb. 1931 *Phragmitetalia* Koch 1926: *Phragmition* Koch 1926: *Typhetum latifoliae* Nowiński 1930, *Glycerietum maximae* Nowiński 1930 corr. Šumberová, Chytrý et Danihelka in Chytrý 2011; *Magnocaricetalia* Pignatti 1953: *Magnocaricion elatae* Koch 1926: *Cladietum marisci* Allorge 1921, *Caricetum elatae* Koch 1926; *Magnocaricion gracilis* Géhu 1961: *Caricetum vesicariae* Chouard 1924, *Caricetum gracilis* Savič 1926, *Carici acutae-Glycerietum maximae* Jilek et Valisek 1964, *Calletum palustris* Vanden Berghen 1952.

Scheuchzerio palustris-Caricetea fuscae Tx. 1937: *Caricetalia fuscae* Koch 1926: *Caricion fuscae* Koch 1926: *Caricetum nigrae* Braun 1915; *Scheuchzerietalia palustris* R.Tx et Nordhagen 1937: *Stygio-Caricion limosae* Nordhagen 1943: *Caricetum lasiocarpae* Koch 1926; *Scheuchzerion palustris* Nordhagen 1936: *Polytricho communis-Molinietum caeruleae* Hadač et Váňa 1967, *Scheuchzerietum palustris* Tx. 1937, *Sphagno fallacis-Calletum palustris* Passarge 1999, *Sphagno fallacis-Phragmitetum australis* (Jeschke 1961) Passarge 1999, *Carici-Menyanthetum* Soó 1955, com. *Comarum palustre*.

Oxycocco-Sphagnetea Br.-Bl. et Tüxen ex Westhoff et Paschier 1946: *Sphagnetalia medii* Kästner & Flössner 1933: *Sphagnion medii* Kästner and Flössner 1933: *Andromedo polifoliae-Sphagnetum megellanicum* Bogdanovskaya-Gienv 1928, *Drosero rotundifoliae-Sphagnetum* Konishchuk 2009, *Eriophoro vaginati-Pinetum sylvestris* Hueck 1931, *Eriophoro vaginati-Sphagnetum angustifolii* Hueck 1925, *Oxycocco microcarpi-Polytrichetum* Konishchuk 2009, *Oxycocco palustri-Sphagnetum* Konishchuk 2009, *Ledo-Pinetum* R.Tx 1925.

Molinio-Arrhenatheretea R.Tx 1937: *Molinetalia* Koch. 1926: *Mentho longifoliae-Juncion inflexi* T. Müller et Görs ex de Foucault 2009: *Juncetum effusi* (Pauca 1941) Soó 1947, *Junco effusi-Molinietum caeruleae* Tüxen 1954; *Calthion palustris* R.Tx 1937: *Scirpetum sylvatici* Ralski 1931.

Calluno-Ulicetea Br.-Bl. et Tüxen ex Klika et Hadač 1944: *Vaccinio myrtilli-Genistetalia pilosae* Schubert ex Passarge 1964: *Calluno-Genistion pilosae* P. Duvigneaud 1945: *Calluno-Genistetum* R.Tx 1937, com. *Calluna vulgaris*.

Nardetea strictae Rivas Goday et Borja Carbonell in Rivas Goday et Mayor López. 1966: *Nardetalia* Preis. 1950: *Violion caninae* Schwickerath 1944: *Polygalo vulgaris-Nardetum strictae* Oberd. 1957, *Calluno-Nardetum* Hrync 1959, *Nardo-Juncetum squarrosi* (Oberdorfer 1957) Passarge 1964.

Sedo-Scleranthetetea Br.-Bl. 1955: *Alyssso alyssoidis-Sedetalia albi* Moravec 1967: *Alyssso alyssoidis-Sedion* Oberdorfer et Müller in Müller 1961: *Sedo acri-Dianthetum hypanicum* nova, *Sedo-Scleranthetalia* Br.-Bl. 1955: *Hyperico perforati-Scleranthion perennis* Moravec 1967: *Thymo pulegioidis-Sedetum sexangularis* Didukh et Kontar 1998.

Epilobietea angustifolii Tx. et Preising ex von Rochow 1951: *Galeopsio-Senecionetalia sylvatici* Passarge 1981: *Epilobion angustifolii* Oberd. 1957: *Rubio-Chamaenerietum angustifolii* Hadač et al. 1969, *Rubetum idaei* Gams 1927, *Calamagrostietum epigii* Juraszek 1928.

Robinietaea Jurco ex Hadac et Sofron 1980: *Sambucetalia racemosae* Oberd. ex Doing 1962: *Sambuco-Salicion capreae* Tx. et Neum et Oberd. 1957: *Sambucetum racemosae* Noifalaise in Lebr. et al. ex Oberd. 1973, *Salicetum capreae* Schreier 1955.

Vaccinio-Piceetea Br.-Bl. in Br.-Bl. et al. 1939. *Pinetalia sylvestris* Oberdorfer 1957: *Dicrano-Pinion* (Libbert 1933) Matuszkiewicz 1962: *Cladonio-Pinetum* Juraszek 1927, *Dicrano-Pinetum* Preising et Knapp ex Oberdorfer 1957, *Molinio-Pinetum* W.Mat et J.Mat 1973, *Vaccinio uliginosae-Pinetum* Kleist 1929.

Alnetea glutinosae Br.-Bl. et Tüxen ex Westhoff, Dijk et al. 1946: *Alnetalia glutinosae* R.Tx 1937: *Alnion glutinosae* Malcuit 1929: *Calamagrostio canescenti-Alnetum glutinosae* Mikoška 1956, *Sphagno squarrosi-Alnetum* Sol.-Gorn (1975) 1987.

Molinio-Betuletea pubescentis Pass. 1968: *Molinio-Betuletalia pubescentis* Pass. 1968: *Betulion pubescentis* Lohmeyer et R. Tx. ex Oberdorfer 1957: *Menyantho trifoliati-Betuletum pubescentis* Hryhora et al. 2005.

Franguletea Doing ex Westhoff in Westhoff et Den Held 1969: *Salicetalia auritae* Doing 1962: *Salicion cinereae* Th.Müll et Görs ex Pass 1961: *Salicetum pentandro-cinereae* Pass 1961, *Betulo-Salicetum repentis* Oberd. 1964.

Велике число оселищ належить до тих, що охороняються 4 резолюцією Бернської конвенції. Тут поширені: Перехідні болота та сплавини (D2.3 Transition mires and quaking bogs); Багаті болота, включаючи евтрофні високотравні та карбонатні болота (D4.1 Rich fens, including eutrophic tall-herb fens and calcareous flushes and soaks); Зарості крупних осок переважно без застою води (D5.2 Beds of large sedges normally without freestanding water); Угрупованя *Nardus stricta* (E1.71 *Nardus stricta* swards); Мокрі або вологі евтрофні і мезотрофні луки (E3.4 Moist or wet eutropic and mesotrophic grassland); Сухі пустища (F4.2 Dry heaths); Прирічкові чагарники (F9.1 Riverine scrub); Прибережні вербові ліси (G1.11 Riverine *Salix* woodland); Заболочені хвойні ліси неморальної зони (G3.E Nemoral bog conifer woodland); Комплекси верхових боліт (X04 Raised bog complexes). Флора є типовою для вищеописаних фітоценозів. На території проєктованого заказника під час обстеження 2019-2021 років було знайдено червонокнижні види рослин: *Vaccinium microcarpum* (Turcz. ex Rupr.) Schmalh, та *Betula humilis* Schrank

Також присутні раритетні види тварин *Bombina bombina* (Додаток II «Конвенції з охорони дикої флори і фауни та природного середовища існування в Європі» та до «Червоної книги хребетних МСОП, жовна чорний *Dryocopus martius* Бернська конвенція та Директива ЄС про захист диких птахів), канюк звичайний *Buteo buteo* L. (Бернська та Боннська конвенція, Конвенція CITES), повзик звичайний *Sitta europaea* L. (Бернська конвенція), лелека чорний *Ciconia nigra* L., (Червона книга України, Бернська та Боннська конвенція, Конвенція CITES), тетерук *Tetrao tetrix* L. (Червона книга України, Бернська конвенція), орябок *Tetrastes bona* L. (Червона книга України, Бернська конвенція).

Дослідження було організоване у співпраці із ГО «Українське товариство охорони птахів» в рамках виконання міжнародного природоохоронного проєкту «Полісся – дика природа без кордонів: збереження одного із найбільших природних регіонів Європи», який є частиною Програми вразливих ландшафтів (Endangered Landscapes Programme), що управляється Кембриджською природоохоронною ініціативою за фінансової підтримки британської фундації «Аркадія – благодійний фонд Лісбет Раузин та Пітера Болдвіна».